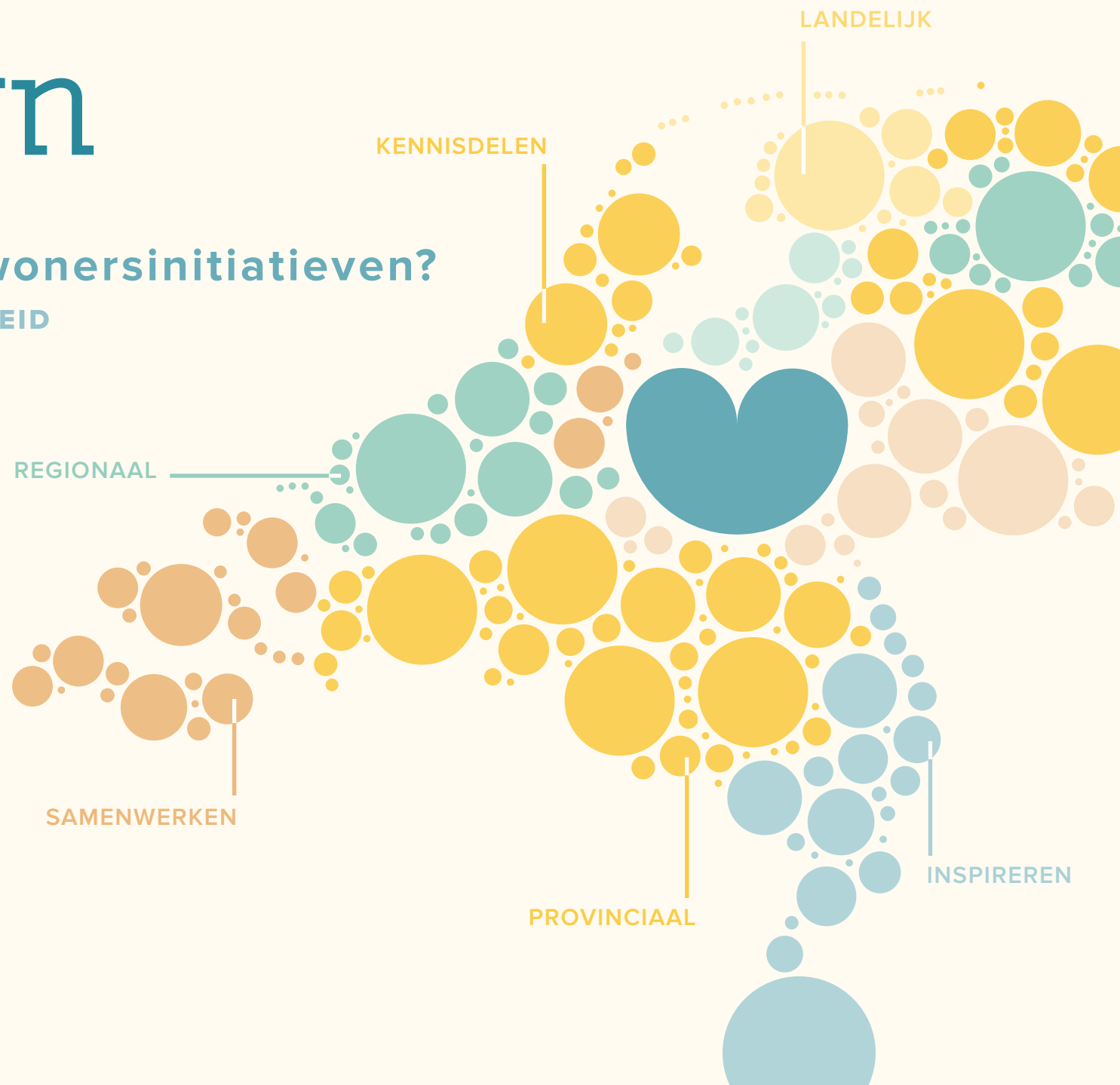

IndeKern

Hoe (net)werken bewonersinitiatieven?

ZORG, WELZIJN & DUURZAAMHEID

Inhoud

Inleiding	3
1 Projectopzet en -doelen	5
2 Werkwijze	8
3 Resultaten	17
4 Inzichten	20
5 Conclusies	29
6 Aanbevelingen	34

Inleiding

Met het project IndeKern wil de Landelijke Vereniging Kleine Kernen zichtbaar maken wat netwerkvorming kan toevoegen aan lokale bewonersinitiatieven. Een inventarisatie van actuele thema's binnen de provinciale Verenigingen Kleine Kernen leidde in 2013 tot de opzet van het project IndeKern. In de werkplannen van de provinciale VKK's sprongen twee thema's in het oog: bewonersinitiatieven rond duurzaamheid en rond zorg en welzijn. IndeKern verkent wat lokaal in beweging is, hoe provinciale VKK's (en andere partners) daarop inspelen en wat (landelijke) netwerkvorming kan betekenen om die bewonersinitiatieven te versterken.

Om verschillende redenen zijn bewoners van kleine kernen hun eigen kracht aan het ontdekken. Misschien kan nog beter gezegd worden dat ze hun kracht aan het herontdekken zijn. In het verleden werd de eigen kracht ingezet in de gilden en de marken die opgericht werden voor collectief beheer van land of goederen. In de vorige eeuw zijn deze initiatieven geprofessionaliseerd of overgenomen door overheden.

Veel van de eerste voorzieningen ontstonden vanuit een gezamenlijk belang en initiatief. Er zijn een aantal redenen voor deze herontdekking te noemen. Burgers willen meer regie op hun leefomgeving, overheden en professionele organisaties moeten bezuinigen (en hebben ook veel taken overgedragen aan de markt). En door demografische verschuivingen krijgen we een hele andere bevolkingssamenstelling. Dit noopt tot nieuwe inzichten en daarbij horen nieuwe organisatievormen.

Steeds vaker zoeken burgers (en soms ook overheden en ondernemers) elkaar op om gezamenlijke initiatieven te nemen en zelf voor de uitvoe-

ring te zorgen. Het wordt gezien als dé manier om vanuit een gezamenlijk belang en inzet te werken aan het oplossen van maatschappelijke vraagstukken. Het meest herkenbaar zijn de laatste jaren de initiatieven rondom organiseren en aanbieden van

“ Het aantal inwoners met dementie zal de komende jaren verdubbelen

diensten zorg en welzijn, opwekking en gebruik van (duurzame) energie, aanleg en toepassing van breedband internet, beheer en gebruik van (winkel)voorzieningen en particulier opdrachtgeverschap bij woningbouw.

Een organisatievorm die daarbij steeds meer in opkomst is, is de coöperatie. Daarbij is niet alleen een gezamenlijk financieel gewin een uitgangspunt, maar ook steeds vaker het invloed hebben op processen. Immers, de leden van

de coöperatie zijn zowel gebruiker als eigenaar en daardoor direct betrokken bij het reilen en zeilen van de coöperatie. Maar initiatieven organiseren zich ook in verenigingen, stichtingen, bewonersbedrijven of in informele samenwerkingsvormen zoals werkgroepen of netwerken). Wat ze allemaal delen is het werken vanuit het beginsel: zelf doen wat zelf kan, samen doen wat nodig is en professionele ondersteuning als het moet.

Het project IndeKern stelde zich ten doel onderzoek te doen naar behoeftes en mogelijkheden van al dan niet aanwezige kennisdeling en inspiratie, door en voor dorpsinitiatieven. Dit op het gebied van zorg en welzijn en duurzaamheid. Centraal stonden de ervaringen, de knelpunten én behoeftes van de dorpen zelf. Rond initiatieven op allerlei niveau. Grote en kleine initiatieven, startend en ervaren.

1

Projectopzet en -doelen

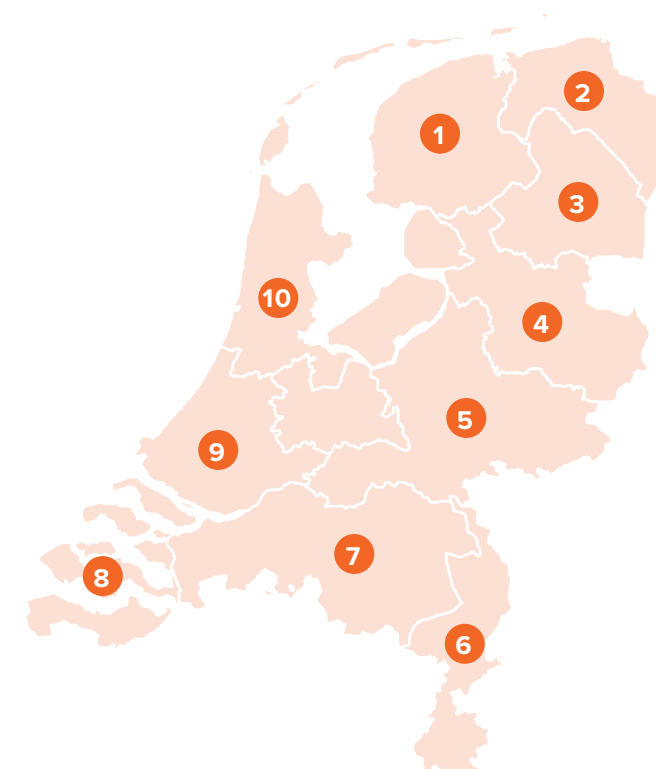
Het project *IndeKern* is in 2013 ontwikkeld. Aanleiding waren de ingrijpende verschuivingen in het overheidsbeleid waarbij haar taak van ‘zorgen voor’ verschoof naar het uitgaan van eigen kracht en zelfredzaamheid van de burger.

Voor de Landelijke Vereniging voor Kleine Kernen en de provinciale Verenigingen voor Kleine Kernen was dit een goede gelegenheid om op landelijk niveau in te zetten op versterking van bewoners die hun eigen kracht verder ontdekken; die ook vanuit zichzelf weer (meer) regie en verantwoordelijkheid willen nemen voor hun leefomgeving.

Het netwerk van Landelijke en provinciale Verenigingen voor Kleine Kernen herkenden zich in de ontwikkeling naar veel door bewoners gedragen initiatieven waarbij bewoners zelf (meer of minder in samenwerking met overheden en bedrijven en instellingen) die faciliteiten, voorzieningen en cohesie realiseren waar zij behoefte aan hebben. Met name op de volgende terreinen leidde dit tot een veelvoud van initiatieven:

- zorg en welzijn;
- duurzame energie;
- aanleg en toepassing van breedband internet;
- beheer en gebruik van voorzieningen als winkel en zwembad en bibliotheek;
- particulier opdrachtgeverschap in de bouw.

Wij constateerden dat er behoefte is (naast ondersteuning bij het opstarten van de initiatieven) aan een mogelijkheid tot vergaren en delen van kennis en ervaringen bij/met vergelijkbare initiatieven in den lande. Dat er behoefte is aan verdieping van de kennis over de verschillende (juridische) organisatievormen zoals de weer in zwang rakende coöperatie en de vereniging, stichting en bewonersbedrijf.

1 Doarpswurk	6 VKKL / Spirato
2 Groninger Dorpen	7 VKK NB / 't Heft
3 BOKD	8 ZVKK
4 OVKK	9 ZHVKK
5 DKK Gelderland	10 VvKkNH / PDNH

Provinciale verenigingen voor kleine kernen en dorpshuizen

Op verschillende plaatsen wordt kennis over bewonersinitiatieven verzameld en ook beschikbaar gesteld aan (andere) bewonersinitiatieven. Wij dachten dat er behoefte is aan gemakkelijker toegankelijke kennis; geschreven vanuit het bewonersinitiatief en in hun taal.

In overleg is gekozen om ons in dit project te beperken tot twee centrale thema's en in een later stadium te onderzoeken of de verworven inzichten over kennisdeling ook te realiseren zijn voor initiatieven op andere inhoudelijke terreinen. Deze twee thema's zijn: **'ZORG&WELZIJN'** en **'DUURZAAMHEID'**.

DE ALGEMENE DOELSTELLING VAN HET PROJECT IS:

“Het stimuleren van actief burgerschap en bewonersinitiatieven. We willen bereiken dat bewoners zich meer betrokken en verantwoordelijk voelen voor de directe leefomgeving.”

Deze algemene doelstelling werd geconcretiseerd in de volgende afgeleide doelstellingen:

- Het stimuleren van onderlinge contacten tussen dorpsinitiatieven op het terrein van zorg en duurzaamheid en het verspreiden van kennis over “best practices” en knelpunten. Hiermee willen we een voor bewoners bedoeld netwerk opzetten.
- Verbinden van kennis en contacten bij vragen vanuit bewoners op het terrein van zorg en duurzaamheid.
- In beeld brengen van kennis over personen, informatie en instellingen die van belang zijn om actief burgerschap te stimuleren.

Speciaal aandacht is er voor de manier waarop dorpsinitiatieven toekomstbestendig georganiseerd kunnen worden (vernieuwende organisatievormen) en inzet van nieuwe media.

Het project is onder auspiciën van de Landelijke Vereniging voor Kleine Kernen uitgevoerd door Alle Postmus en Inge Zwerver.

Zij werden geadviseerd door een Begeleidingscommissie die gedurende het project een achttal keren bijeen is geweest met de projectleiders en de verantwoordelijke van de LVKK, Koos Mirck. De Begeleidingscommissie bestond uit Patricia Alspeer en William Segers (BZK), Joke Abbring (HAN), Frank van Bussel (KNHM) en Ben van Essen (LVKK).

Activiteiten Dorpsbelangen Ulrum

- Intocht Sinterklaas
- Viering Koningsdag
- Feestweek
- Dorpsschouw
- Ulrum online
- Lampionkeuring
- Kerstroute
- Viering Oud en Nieuw
- Gastendag
- Hartenkamp
- Speeltuinen
- Tereijde dekje
- Project Ulrum

ZORG / WELZYN

Recept :

SINGALEREN
ACTIE

↓
- VERVOER

- KLUSJES

HOSPICE

Inspiratiekaravaan

1 JOORZICHTIGEN MOETEN BLIJVEN

'ZUSTER CLIVIA'

VEEL URYWILLIGERS

NODIG

Let op je buren
Maak afspraak hierover
- hou het vertrouwd en herkenbaar
- kan je grenzen!

huisarts
- ziektekost
boodschappen (SERVICE)
SNACK-SERVICE

EIGEN ZORGNETWERK

← Omzien naar elkaar
SAMEN DOEN

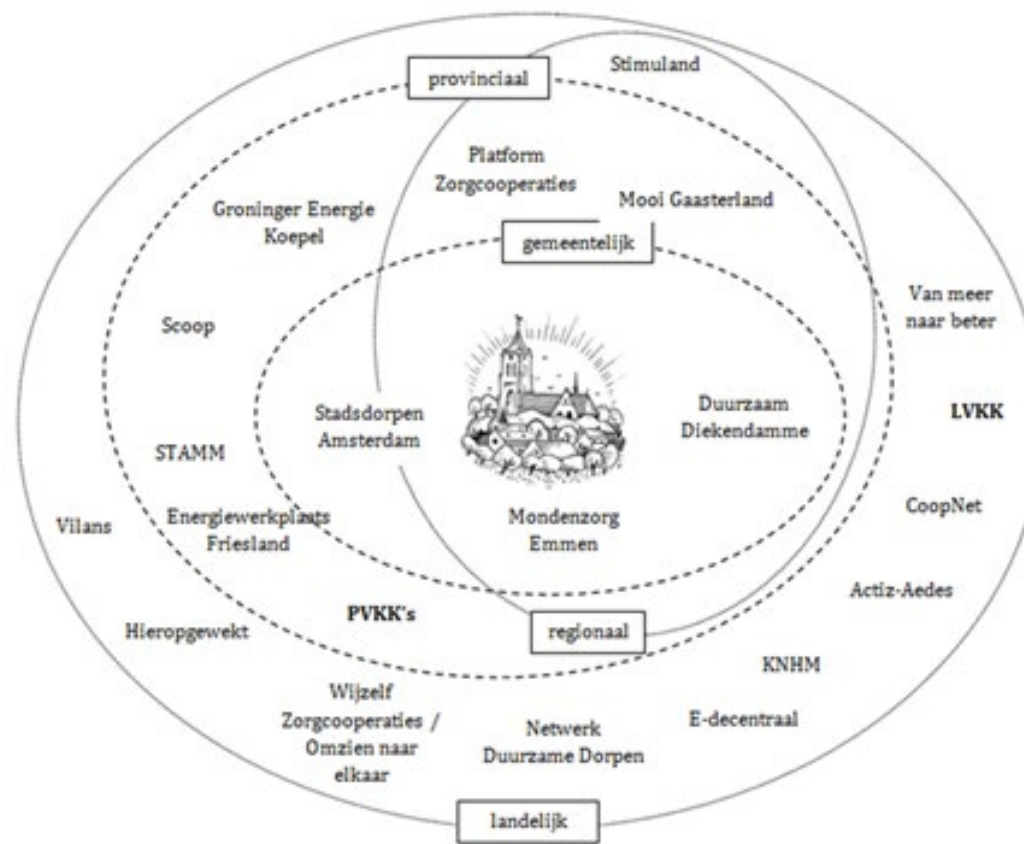
NIEUW IN DE BUURT?
MAAK EVEN KENNIS MET
DE BUREN!

2

Werkwijze

LuTh
PoS

IndeKern onderzocht in 2014 en 2015 kennisdeling op landelijk, maar ook op provinciaal niveau. Door de enorme ontwikkelingen rond bewonersinitiatieven, alleen al het afgelopen jaar, was het goed om ook rond te kijken bij professionele kennisorganisaties en tevens te investeren in een netwerk met deze partners. Zo onderzochten wij in grote lijnen: wat gebeurt er landelijk, wat gebeurt er provinciaal, wat gebeurt er regionaal. Maar ook, wat gebeurt er nog niet? Dus, in welk gat kunnen we springen met IndeKern? Wat past bij de LVKK, bij haar provinciale organisaties (een netwerk van circa 35 professionals en 100 vrijwillige bestuurders) én bij de 4000 aangesloten dorps(huis)organisaties waar zij zich sterk voor maken? Tot hoever reikt de kracht en kennisdeling van landelijke kennispartners (denk aan partners zoals HIER opgewekt, Netwerk Duurzame Dorpen, Vilans, Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling) en waar ligt de kracht van de provinciale verenigingen voor kleine kernen en de landelijke vereniging? Waar zouden ze met elkaar meer kunnen inspelen op de ontwikkelingen in de dorpen binnen de twee thema's van IndeKern, duurzaamheid en zorg en welzijn?

DE OPGAVE: AANSLUITEN BIJ BEWONERSINITIATIEVEN

Nederland is enorm in beweging op het gebied van bewonersinitiatief. Er is veel georganiseerd rond kennisdelen en inspireren. Maar bereikt deze informatie wel altijd de doelgroep van IndeKern, de LVKK en de provinciale VKK's? Met andere woorden, bereikt de beschikbare informa-

tie wel de dorpen en haar inwoners? De initiatiefnemers? Is de kennis niet vooral toegankelijk voor de happy few; de professionals zelf en de koplopers die zelf al aardig diep in de materie zitten en met regelmaat uitgenodigd worden bij groepen professionals om hun succesverhaal te komen vertellen? En in welke mate inspireren deze koplopers andere initiatiefnemers?

We ontdekten dat veel landelijke kennisplatforms juist de directe aansluiting met de dorpen missen. Dit geven ze zelf ook aan. Dorpen zijn eigenwijs en zoeken de grote instanties liever niet op. Andersom staan de landelijke kennisorganisaties niet dicht bij de dorpen, er is geen fysiek contact, het is lastig aansluiting te vinden, afstanden zijn soms letterlijk te groot¹. Tijd en middelen ontbreken hier ook voor.

Het eerste jaar van het project stond in het teken van het in beeld brengen van netwerken rondom de thema's duurzaamheid en zorg en welzijn. Vooral de netwerken van actieve bewonersinitiatieven, maar ook de (netwerken van) kennispartners die op welke manier dan ook een rol spelen in het verder helpen van bewonersinitiatieven. Deze verkenning zijn we gestart met veronderstellingen die we in de loop van het jaar hebben getoetst. Een van de veronderstellingen was de behoefte aan een landelijk netwerk van zorginitiatieven. Een andere veronderstelling was de behoefte aan online kennisdeling. Vanaf het begin is - onder

andere in overleg met de geformeerde begeleidingscommissie - gesproken over het stapsgewijs uitrollen van het project zodat er zoveel mogelijk ruimte bleef voor bijsturing, bijvoorbeeld op basis van aangetoonde behoefte.

Zo bleek er bijvoorbeeld al veel te gebeuren: onderzoeken, inventarisaties, artikelen, publicaties², bijeenkomsten, netwerken, etc. Waarom dit werk nog eens overdoen als je elkaar ook kunt aanvullen en versterken. IndeKern heeft daarom met veel mensen gesproken en wordt waar mogelijk de samenwerking gezocht. Het meest in het oog springend is de samenwerking die gezocht wordt met het Netwerk Duurzame Dorpen, een vanuit Friesland ontwikkeld netwerk voor kennisdeling en -ontwikkeling tussen dorpen, op een breed palet van leefbaarheidsthema's.

WERKWIJZE DUURZAAMHEID

In het eerste jaar hebben we vooral geïnventariseerd welke initiatieven er zijn op het gebied van duurzaamheid. We zijn met een brede blik gaan

kijken naar duurzaamheidsinitiatieven, hun vraagstukken, hun netwerken en beschikbare kennis. Specifiek hebben we drie initiatieven geïnterviewd. **Heeg** leerde ons over de rol van een duurzame dorpsvisie, **Reuver** over het betrekken van bewoners op buurtniveau en **Hellouw** over de samenwerking tussen ondernemers en dorpsbewoners. De resultaten van deze interviews zijn verwerkt in drie artikelen. Daarnaast zijn gesprekken gevoerd met twee meest in het oog springende netwerken, HIER opgewekt en Netwerk Duurzame Dorpen.

In overleg met de Begeleidingscommissie is daarna de focus gelegd op duurzame energieopwekking en -besparing, het bijeenbrengen van provinciale koplopers in Noord-Holland en Limburg en zijn we ons meer gaan richten op samenwerking met het Netwerk Duurzame Dorpen. Daarvoor is in 2015 twee maal een regionale inspiratiebijeenkomst georganiseerd, is een kleinschalige voucherregeling opgezet en hebben we bijgedragen aan de landelijke uitrol van het NDD tijdens steun-

¹ De landelijke kennisplatforms die we hier bedoelen zijn veelal niet-commerciële professionele instituten die kennis en kunde ontsluiten vanuit een landelijke invalshoek. Ook de LVKK is een landelijk kennisplatform, maar is van onderop opgebouwd en kent een verenigingsstructuur op provinciaal en landelijk niveau.

² Denk bijvoorbeeld aan de inventarisaties die Vilans en Aedes-Actiz rond de zomer van 2015 hebben afgerond en de publicatie van STAMM over het opzetten van coöperaties.

puntenoverleggen (bijeenkomsten van provinciale steunpunten of steunpunten in oprichting die onder de vlag van Netwerk Duurzame Dorpen opereren). Resultaten: het thema duurzaamheid is opgenomen in veel activiteitenplannen van provinciale VKK's, er is een eerste beeld van regionale netwerken en kennispartners in Noord-Holland en Limburg en de bewustwording van mogelijkheden is bij dorpen op gang gekomen. Tevens is het Netwerk Duurzame Dorpen nadrukkelijker in beeld bij LVKK en provinciale VKK's.

REGIONALE NETWERKEN

Onderdeel van het project is het organiseren van inspiratie- en verdiepingsbijeenkomsten die de netwerkvorming op regionaal niveau een impuls kunnen geven. Op het thema duurzaamheid werden deze bijeenkomsten georganiseerd in de provincies Noord-Holland en Limburg. De daar actieve provinciale verenigingen voor kleine kernen constateerden een groeiende aandacht voor het thema duurzaamheid in relatie tot bewonersinitiatieven in kleine kernen en willen aan de slag met het bijeenbrengen én ondersteunen van een netwerk van bewonersinitiatieven. Daarbij

werd ook nadrukkelijk de aansluiting gezocht met het al in andere provincies opererende Netwerk Duurzame Dorpen.

Tijdens de eerder genoemde bijeenkomsten kwamen veel vragen los. Dat bleek al bij de eerste bijeenkomst in Limburg. Dorpen willen stappen zetten richting een duurzamere leefomgeving en zoeken naar de manier om daar te komen. In zowel de provincie Noord-Holland als Limburg is de intentie om vanuit een steunpunt Duurzame Dorpen ondersteuning te leveren aan deze dorpen of in ieder geval de weg te wijzen naar kennis en kunde.

Om concrete stappen te kunnen zetten van idee richting uitvoering hebben veel bewonersinitiatieven namelijk baat bij (onafhankelijke) ondersteuning. Ondersteuning die er niet op gericht is om werk uit handen te nemen, maar te helpen bij bijvoorbeeld het inventariseren en definiëren van de vraag en/of de doelstelling, het uitzetten van een stappenplan of het aanboren van al dan niet professionele kennis en kunde in het dorp maar ook daarbuiten. Deze procesmatige ondersteuning maakt de kans van slagen groter (van een vonkje naar een vuurtje).

Uit het verslag van de inspiratiebijeenkomst Duurzame initiatieven Noord-Holland: Na de lunch komen de Noord-Hollandse initiatieven in een aparte sessie bijeen, terwijl de rest van de deelnemers een interessante rondleiding krijgt naar de oude kwekerij, een park door bewoners ontworpen en onderhouden. In de sessie bespreken de Noord-Hollandse initiatiefnemers of ze een meerwaarde zien in een provinciaal netwerk. De meeste initiatieven zien hier zeker een voordeel in. "Het is wel belangrijk dat je bij elkaar komt om echt wat te leren, het moet verder gaan dan inspiratie," zegt een van de deelnemers. Een ander doel dat wordt benoemd is gezamenlijk optrekken om bijvoorbeeld subsidies te verkrijgen of gezamenlijke belangenbehartiging. Met een netwerk laat je zien dat je onderdeel bent van een grote beweging en dat je initiatief niet op zichzelf staat.

VOUCHERS

Om deze provinciale steunpunten een eerste impuls te geven en de actuele vragen die boven komen tijdens en na de inspiratiebijeenkomsten op te pakken, heeft LVKK, in samenwerking met het ministerie van BZK, vanuit het project IndeKern in beide provincies vouchers beschikbaar gesteld voor onafhankelijke ondersteuning. Deze vouchers kunnen worden ingezet voor ondersteuning op specifieke deskundigheidsterreinen. Dat kan door de provinciale verenigingen van kleine kernen zijn maar ook door partners zoals KNHM/Arcadis, Buurkracht, Milieufederatie, Coopnet, etc. Er is veel belangstelling voor de vouchers. Voor vier van de zes beschikbare vouchers zijn we inmiddels in gesprek met dorpen.

WERKWIJZE ZORG

We hebben gedurende het project ingezet op een aantal acties, welke in elkaar overliepen. In de eerste periode lag de nadruk op onderzoek en het opbouwen van een netwerk. De tweede periode was IndeKern vooral bezig met:

- 1 Verbinden, faciliteren en functioneren als vliegwiel, provinciaal en landelijk.
- 2 Koplopers enthousiasmeren tot een landelijk netwerk.
- 3 Knelpunten naar boven halen.

Belangrijk om te weten is dat de ontwikkeling van inwonersinitiatieven rond zorg en welzijn gedurende het project enorm in beweging was, want:

- We zaten midden in de decentralisaties van de Wmo en de AWBZ, en het scheiden van wonen en zorg.
- De dynamiek van zorginitiatieven verplaatste zich gedurende de projectperiode van koplopers naar een steeds groter groeiende groep initiatieven (dorpen en buurten) die volgden.
- Er werden enorm veel bijeenkomsten georganiseerd voor professionals rond dit thema. Zorg en welzijn wordt niet alleen gevolgd en

opgepakt door vrijwilligersorganisaties, ook vele kennisplatformen, overheden, instanties, zorgverzekeraars en zorg- en welzijnsaanbieders, zijn in het veld van deze beweging actief.

Uit alles blijkt dat zorg en welzijn een erg breed begrip is. Het is voor ons als projectleiders daarom ook een zoektocht geweest richting de LVKK en de provinciale verenigingen, met de vraag: 'waar in dit brede veld van veranderingen bewegen wij ons?'

Een scala aan zorginitiatieven kwamen we onderweg tegen:

- Het ene initiatief houdt zich vooral bezig met het 'zorgen voor elkaar' door bijvoorbeeld het organiseren van ontmoetingsactiviteiten of een eenvoudige klussenpoule.
- Het andere initiatief beheert een eigen dagbesteding, is bezig het verzorgingstehuis over te nemen, houdt zich (inmiddels) bezig met de Right to Challenge en kijkt hoe het haar eigen wijkverpleegkundigen in dienst kan nemen.
- Tussen deze twee uitersten zit een breed scala aan initiatieven die vallen onder zorg en welzijn.

SCHOENMAKER, BLIJF BIJ JE LEEST!

Deze diversiteit maakte het project in sommige gevallen erg complex waardoor het telkens verleidelijk was om aanbodgericht te werken. Want vanuit het aanbod was er veel te zien en te horen. Kijk alleen maar naar de vele online applicaties welke beschikbaar zijn als het gaat om ondersteuning in het dagelijkse leven, zoals ‘WeHelpen’ en ‘VraagElkaar’. Ook springen veel professionele organisaties in het gat van ‘de veranderingen in de zorg’. Welzijnsorganisaties, provincies, zorgaanbieders, zzp’ers, onderzoeksorganisaties, allemaal staan ze in de rij met projecten met dé oplossing voor dorpen en buurten. Onze insteek is echter vooral vraaggericht, gaat over eigen kracht en samenredzaamheid. Daarom gingen wij op zoek naar de vraag achter de vragen. Hoe komen wij als LVKK nu dicht bij de ontwikkelingen van de inwonersinitiatieven zélf, waar ligt hún vraag, liggen hún kansen, hún knelpunten? Wat is het verhaal en de behoefte van de dorpen zélf?

ONDERZOEK

Gedurende het eerste projectjaar is er voornamelijk onderzoek gedaan. We hebben onze weg

moeten vinden in de landelijke ontwikkelingen. Dit hebben we onder andere gedaan door gebruik te maken van onze provinciale verenigingen. We hebben ze betrokken bij het thema zorg en welzijn. Er waren nog maar enkele verenigingen bezig met dit onderwerp. Het huiswerk dat wij hun opgaven bestond uit onderzoek doen naar de initiatieven in hun eigen provincie middels een aantal door ons opgestelde vragen. Hiermee kregen we niet alleen per provincie initiatieven in beeld, de provinciale VKK’s werden door dit onderzoek ook direct betrokken bij het thema en werd gestimuleerd actief met dit thema om te gaan.

Omdat we vanuit de inventarisatie bij de provinciale VKK’s alleen niet een volledig beeld kregen van de ontwikkelingen van initiatieven, hebben we ook veel bureauonderzoek gedaan. Ook hebben we gebruik gemaakt van sleutelfiguren in provincies rond dit thema, vaak doorgegeven door de provinciale VKK’s of bewonersinitiatieven. Het bureauonderzoek is zeer waardevol geweest voor het project en gaf ons inzichten in de netwerken en initiatieven en hun vragen en dilemma’s. Het bracht ons tevens op de hoogte

van alle ontwikkelingen vanuit zowel de dorpen, de buurten, alsook vanuit overheden, zorgaanbieders en zorgverzekeraars.

We hebben met verschillende type initiatieven, actief in verschillende fases van het proces, contact opgenomen en hun ondervraagd. Dit omdat we graag áchter het verhaal van initiatieven wilden komen en meer wilden weten over het proces dat initiatieven doorlopen en vragen wilden stellen over hun succesfactoren én knelpunten. Maar ook zijn ze bevraagd naar hun kennisuitwisselingsbehoeften en (on)mogelijkheden. Een drietal verhalen, een drietal dorpen, hebben we vervolgens uitgelicht. Dit hebben we gedaan door uitgebreide artikelen te schrijven over deze initiatieven. De uitgelichte dorpen waren; [Warffum met Goud Oud](#), [Dorpscoöperatie Hollandscheveld](#) en de [zorgvisie van Vrouwenpolder](#).

BOUWEN AAN EEN NETWERK

Wat we ook graag wilden weten voor het project IndeKern is welke kennis er landelijk en regionaal beschikbaar is voor zorginitiatieven én, niet minder belangrijk, of zorginitiatieven deze mogelijke beschikbare kennis dan ook weten te vinden. En hoe en waar? Om te

ontdekken welke kennisplatformen er waren, wat ze deden en hoe ze in contact stonden met de dorpen en buurten, hebben we **twee expertmeetings** georganiseerd. Tijdens de eerste bijeenkomst lag de nadruk vooral op het ‘leren kennen van elkaar’ (het bleek dat een aantal partijen wel van elkaar op de hoogte waren, maar dat de meesten nog geen contact met elkaar hadden). Bij de tweede expertmeeting is er vooral onderzoek gedaan door een aantal vraagstellingen bij de deelnemende kennispartners neer te leggen en met elkaar hierover te discussiëren. Door deze expertmeetings te organiseren werd er tegelijkertijd gebouwd aan een netwerk onderling, ook erg waardevol voor ons als project en LVKK.

KENNIS DELEN

Vanuit IndeKern is er op regionaal niveau een focus gelegd op de kansen in Noord Nederland. De al bestaande werkwijze van Netwerk Duurzame Dorpen, met hun ‘Zorg Lokaal’ netwerk, is opgepakt door Groninger Dorpen en de BOKD. Dit door het organiseren van inspiratiebijeenkomsten en herkenningbijeenkomsten, met de provinciale VKK’s als facilitator, aanspreekpunt en verbinder. Hierbij is als versterkingspartner het **Healthy ageing Network Northern**

Netherlands toegevoegd, om aan te sluiten bij een krachtige beweging en de kansen van een ‘Healthy Region’ voor Noord-Nederland te versterken.

Ook is er op landelijk niveau kennis gedeeld vanuit het project met www.dorpshuizen.nl, dit platform is ook een onderdeel van de LVKK.

EERSTE LANDELIJKE ONTMOETING ZORGINITIATIEVEN

Om de samenwerking te onderzoeken nodigden we op **2 oktober 2015** vertegenwoordigers van de diverse platforms en enkele koplopers in andere regio’s uit om met elkaar van gedachte te wisselen. Doel van de bijeenkomst was:

- Delen van kennis omtrent de werkwijze en meerwaarde van de verschillende netwerken.
- Inventarisatie van de gezamenlijke doelen/belangen.
- Inventarisatie thema’s waar gezamenlijk optreden de positie van de initiatieven kan versterken.
- Afspraken omtrent eventuele verbinding en praktische samenwerking van de regionale netwerken en hoe die vorm te geven.
- De mogelijkheden van een landelijk platform voor belangenbehartiging, kennisuitwisseling en -ontwikkeling verkennen.

- 1 Amsterdam
- 2 Fryslân
- 3 Groningen
- 4 Utrecht
- 5 Noord Oost-Brabant
- 6 Zuid Oost-Brabant
- 7 Limburg

*Regionale netwerken voor
bewonersinitiatieven in zorg en welzijn*

PARTICIPATIE IN NETWERKEN

IndeKern heeft gedurende het project geparticipeerd in innovatietafels van Omzien naar Elkaar en dezelfde methodiek, onder leiding van dezelfde mensen, toegepast bij de landelijke ontmoeting op 2 oktober 2015. Omzien naar Elkaar is onder andere samen met Stadsdorpen Amsterdam bezig met de opzet van een landelijke helpdesk voor zorginitiatieven, IndeKern participeert ook hierbij en heeft met het organiseren van de landelijke ontmoeting het proces kunnen versnellen en aanmoedigen én de behoefte landelijk opgehaald en aangetoond.

IndeKern heeft zichzelf, de LVKK en de provinciale VKK's in beeld gebracht bij Vilans middels gesprekken en het delen van kennis, zoals het aanleveren van de door IndeKern geïnventariseerde zorginitiatieven.

Omzien naar Elkaar organiseert netwerken waarin de buurtinitiatieven hun kennis delen met elkaar en met de gevestigde instituties. Omzien naar Elkaar kan de gevestigde organisaties voeden met de ontwikkelingen en behoeftes van de bewonersinitiatieven. Ze hebben een omgeving gecreëerd om continu te leren, opdat ze in staat zijn om buurten steeds sneller en beter te helpen. Tot die omgeving behoort een lerend netwerk voor mensen uit buurten die samen leren. Vier keer per jaar organiseert Omzien naar Elkaar voor initiatiefnemers een innovatietafel, gericht op kennisontwikkeling en het realiseren van doorbraken en innovaties in Nederland. Koplopers uit bewonersinitiatieven vormen zo samen een rijk en levendig lerend netwerk die door eigen praktijken en behoeftes te delen tot nieuwe praktische antwoorden komen.

Vilans helpt (zorg)organisaties en professionals om de langdurende zorg te vernieuwen en verbeteren. Dit doen ze door Innovatie en onderzoek, kennis ontwikkelen en delen, advies en implementatie. Vilans besteedt ook aandacht aan zorgcoöperaties en heeft onder andere een overzicht van zorgcoöperaties in Nederland: een interactieve kaart waarop meer dan 170 initiatieven te vinden zijn. Burgerinitiatieven kunnen elkaar via de kaart gemakkelijk vinden, kennis delen en mogelijk samen optrekken.

PLATTELANDSPARLEMENT

Op het PlattelandsParlement van 14 november 2015 hebben we een podium geboden aan dorpszorginitiatieven. Vol van enthousiasme en geen klagen, uitwisseling stond voorop. Deelnemers aan het PlattelandsParlement kwamen op verschillende niveaus wat “ophalen”: ze willen geïnformeerd of geïnspireerd worden, ze willen in discussie met andere initiatiefnemers en politici of wilden oplossingen voor problemen of verder kunnen gaan om wensen tot uitvoering te brengen. Men ging in gesprek en in discussie met politici uit Den Haag over wensen en knelpunten waarbij het de overheid op rijksniveau, in positieve zin, van betekenis kan zijn voor initiatiefnemers en initiatieven.

In de voorbereiding van het PlattelandsParlement heeft LVKK een aantal vertegenwoordigers van dorpszorginitiatieven een nadrukkelijke rol gegeven. Deze hebben bijgedragen aan de totstandkoming van een programma van workshops en debat. Kamerlid Otwin van Dijk was actief bij de voorbereiding betrokken. Hij is aanjager van een initiatiefnota zorgcoöperaties. De uitkomsten van de inspiratiesessie op 2 oktober zijn met hem

gedeeld. Op het PlattelandsParlement hebben initiatiefnemers met hem en Kamerlid Henk van Gerven verder gesproken over de dilemma's van dorpszorginitiatieven.

CONFERENTIE PVDA OVER ZORGCOÖPERATIES

De roep om een platform in te richten waar zowel kennisuitwisseling als verzamelen van knelpunten kan plaatsvinden, werd tijdens de conferentie op 24 november 2015 door de deelnemers en door Staatssecretaris Van Rijn omarmd. Vanuit Austerlitz Zorgt werd gewezen op het feit dat al gewerkt wordt aan een Helpdesk om alle vragen te kunnen stroomlijnen en beantwoorden. Ben van Essen maakte melding van de inspanningen van LVKK en LSA om zorgcoöperaties en andere dorpszorginitiatieven op regionaal en landelijk niveau te verbinden en nieuwe initiatieven te stimuleren. LVKK, LSA en vertegenwoordigers van de Helpdesk in oprichting willen daarover op korte termijn in gesprek gaan met de Staatssecretaris.

3

Resultaten

In het projectplan van juli 2013 zijn verschillende resultaten benoemd. Deze zijn niet allemaal behaald; er zijn wel extra resultaten behaald die onderweg als belangrijk werden geformuleerd (mede op advies van de Begeleidingscommissie!).

- Door Jasper Veldhuis zijn zes initiatieven beschreven in artikelen. Deze artikelen kwamen tot stand door gesprekken met initiatiefnemers en zijn verspreid in de kring van provinciale Verenigingen voor Kleine Kernen en via de website van LVKK. De artikelen vormden soms de aanleiding tot meer publicaties van andere organisaties (bijvoorbeeld Hollandscheveld door Movisie) en werden actief gedeeld op enkele websites (waaronder Netwerk Platteland) en Twitter.
- Door de projectleiders zijn vele contacten gelegd met bestaande platforms voor kennisdeling en bewonersinitiatief. Dit heeft geleid tot een tweetal expertmeetings waarbij vertegenwoordigers van een tiental platforms aanwezig waren (zie ook verslag in de

bijlage). Belangrijkste constatering was dat ieder platform een eigen werkwijze en identiteit heeft. Wij concludeerden naar aanleiding van de expertmeetings dat het ontwikkelen van nog een nieuw platform en/of website en kennisbank geen zin heeft. Belangrijker is de beschikbaarheid van veel kennis en ervaring bij deze platforms te communiceren naar de dorpsinitiatieven via onze kanalen. In dit stadium is het Netwerk Duurzame Dorpen al naar voren gekomen als een goede partner om bij aan te sluiten.

- Een handleiding voor coöperatieve initiatieven werd kort na de start van het project door BZK uitgegeven. Van deze handleiding is veel gebruik gemaakt en deze is door BZK mede via ons breed verspreid. We constateren dat deze publicatie veel wordt gebruikt bij de afwegingen die bewonersinitiatieven maken over de te kiezen juridische vorm.
- Rond de beide thema's is een begin gemaakt met regionale netwerkvorming en, wat de zorg betreft, landelijke netwerkvorming.

BETREFFENDE DUURZAAMHEID: In Limburg en Noord-Holland zijn regionale bijeenkomsten georganiseerd waarbij verschillende dorpsinitiatieven elkaar inspireerden en waarbij werd onderzocht in hoeverre voor verdieping en kennisdeling naar startende initiatieven een blijvend contact gewenst is. Na afloop van het project functioneren deze regionale netwerken en zoeken hun eigen weg. IndeKern heeft daarmee een bijdrage geleverd aan de doorontwikkeling van het Netwerk Duurzame Dorpen en het oprichten van nieuwe steunpunten vanuit dit netwerk.

Door een bijdrage van het ministerie van BZK (vouchers) is het mogelijk geweest in beide provincies drie dorpen te faciliteren bij hun onderzoek naar toekomstig te zetten stappen voor de verduurzaming van het dorp.

BETREFFENDE ZORG EN WELZIJN: In Drenthe en Groningen zijn regionale initiatiefnemers bijeen geweest voor inspiratie en kennisdeling. In de nabije toekomst zijn verdiepingsbijeenkomsten gepland. Op landelijk niveau is het uiteindelijk gelukt een aantal 'koploperinitiatieven' bij elkaar

te brengen. Hier werden twee gezamenlijke conclusies getrokken:

- 1 Het grote aantal startende zorginitiatieven doet een zodanig groot beroep op kennis en ervaring van deze koplopers dat we stappen zetten om te komen tot een helpdesk voor zorginitiatieven. De koplopers brengen daar kennis in, maar zijn minder makkelijk zelf benaderbaar.
- 2 De koplopers erkennen een aantal gezamenlijke punten te hebben waar ze, juist als koploper, tegenaan lopen. Zij constateerden dat een bundeling van kracht, kennis en kans noodzakelijk is om stappen verder te komen. Vanuit LVKK en LSA en ook Omzien naar Elkaar en zorgcoöperatie Austerlitz worden stappen gezet om het Landelijke Netwerk verder vorm en inhoud te geven.
 - Gedurende het project zijn een aantal expertmeeting en netwerkbijeenkomsten georganiseerd waarbij dorpsinitiatieven dan wel verbinders van dorpsinitiatieven elkaar ontmoetten.
 - Tegen het einde van het project is geconstateerd dat het bestaande (van oorsprong

Friese) Netwerk Duurzame Dorpen een netwerk is waarbij de online én offline kennisdeling het gemakkelijkst bereikbaar is. De werkwijze sluit goed aan bij de werkwijze in veel dorpen ook elders in het land. De LVKK gaat met NDD in gesprek over de betere uitrol van NDD over heel Nederland.

Gaandeweg het project zijn niet de geplande resultaten geboekt:

- Het Landelijke Netwerk Zorginitiatieven (onder die naam bestaat het nog niet) is mede een resultaat van IndeKern. De door IndeKern georganiseerde bijeenkomst op 2 oktober 2015 heeft voor een versnelling van de landelijke netwerkvorming gezorgd. De verzamelde initiatieven bijeen in dat netwerk, hebben voor een deel een belangrijke rol vervuld bij de voorbereiding van het thema ‘zorg’ op het PlattelandsParlement. Daardoor werd goede input geleverd voor de invulling van dat thema op het PlattelandsParlement en concrete input aan leden van de Tweede Kamer.

- Rond het thema duurzaamheid is energieopwekking een centraal element geweest. Op het PlattelandsParlement zijn rond het thema ‘leegstaand vastgoed’ duurzame projecten besproken die twee vliegen in één klap slaan: leegstaand agrarisch vastgoed een nieuwe bestemming geven (als energieproducent) en duurzame ontwikkeling in het dorp realiseren (energieproductie d.m.v. zonnepanelen) waarvan de opbrengst het dorp ten goede komt. Dit leidde tot adviezen met betrekking tot duurzame initiatieven in de dorpen.
- LVKK ondersteunt de projectaanvraag van een Helpdesk zorgcollectieven en draagt bij aan de ontwikkeling van een landelijk platform voor bewonersinitiatieven in zorg en welzijn.

4

Inzichten

Inzichten duurzaamheid

DEFINITIE

Het bleek lastig de term duurzaamheid voor dit project te definiëren. De term wordt te pas en te onpas gebruikt voor allerlei initiatieven en toepassingen. We keken daarom specifiek naar definities en initiatieven die binnen enkele aansprekende netwerken worden gebruikt: HIER opgewekt en Netwerk Duurzame Dorpen. HIER opgewekt richt zich voornamelijk op initiatieven die zich organiseren rondom energieopwekking en energiebesparing. Het is een breed gedragen en ondersteund platform, maar richt zich niet specifiek op bewonersinitiatieven (eerder op burgerinitiatieven). In het Netwerk Duurzame Dorpen wordt er gekeken naar de definitie van Brundtland³. Dit vertaalt zich richting het Netwerk Duurzame Dorpen in een breed spectrum van aandachtsgebieden en initiatieven. Voor het vormen van ‘natuurlijke’ netwerken kunnen we stellen dat mensen met een gezamenlijk belang of interesse zich zullen verenigen en dat we daarom voor dit project kunnen zeggen dat op

termijn de thema's zich vanzelf zullen ordenen of ontwikkelen. Hoewel hieropgewekt.nl en Netwerk Duurzame Dorpen een eigen netwerk hebben, blijkt een aantal initiatieven aangesloten bij beide platforms. Daarnaast zijn er ook tal van regionale en lokale platforms actief, zoals Ûs Kooperaasje (Fryslân), Groninger Energiekoepel en Stichting Samen Energie Neutraal.

BREED SPECTRUM

Uit een eerste inventarisatie van initiatieven die aangesloten zijn bij genoemde platforms blijkt dat er inmiddels overall in Nederland dorpen aan de slag zijn met duurzaamheid. Het ene dorp houdt zich bezig met energieopwekking, het andere is bezig met voedselproductie en weer andere dorpen combineren allerlei duurzame activiteiten in een dorpscoöperatie. Naast de duurzame doelstelling hebben veel projecten ook een sociale en economische doelstelling. Kostenbesparing, medezeggenschap en gemeenschapsvorming zijn belangrijke uitgangspunten.

LOKAAL VOEDSEL ALS BINDMIDDEL

Dorps- en buurtmoestuinen brengen bewoners van allerlei pluimage en culturen bij elkaar. Dergelijke projecten hebben niet alleen lokaal en duurzaam geteelde groenten als doelstelling, maar vaak ook een sociale functie en in sommige gevallen wordt er ook werkervaring opgedaan.

Als we kijken naar duurzaamheid en actief burgerschap zien we momenteel enkele hoofdthema's ontstaan, te weten:

- Energieopwekking en energiebesparing (bijvoorbeeld zonnepanelen, windmolens).
- Groene en gezonde leefomgeving (bijvoorbeeld beheer groenvoorziening).
- Lokale voedselproductie (bijvoorbeeld dorpsmoestuinen).
- Delen en hergebruik (bijvoorbeeld repaircafés).

Wellicht ook interessante invalshoeken zijn:

- Lokale economie (ruilhandel en munt).
- Coöperatieve organisatievorm en doelstelling.

³ Definitie Brundtland: “Duurzame ontwikkeling sluit aan op de behoeften van het heden zonder het vermogen van de toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen” (World Commission on Environment and Development, ‘Our Common Future’, 1987)

WIJKECONOMIE ALS MOTOR VOOR DE WIJK

“In de sessie van Duurzaam Soesterkwartier gaat het over geldstromen in je wijk. Waar zou jij als wijkbewoner je geld aan willen uitgeven? Door middel van een spel gaan de deelnemers met elkaar in gesprek over diensten uitruilen, wijkeconomie en de voor- en nadelen van een dergelijk systeem. Het idee erachter is om het beschikbare geld zoveel mogelijk in eigen wijk uit te geven. Dit levert nieuwe verbindingen tussen ondernemers en wijkbewoners op, zodat bijvoorbeeld winkelvoorzieningen in de wijk kunnen blijven bestaan. Andersom zorgen de ondernemers voor bijvoorbeeld sponsoring van het verenigingsleven. Het draait bij een duurzame wijkeconomie echter niet alleen om geld, maar ook om het uitruilen van talenten en diensten. In Soesterkwartier willen ze dit zichtbaar gaan maken in de vorm van een lokale munt die een financiële waarde vertegenwoordigt én gebruikt kan worden om vrijwillige inzet te kapitaliseren.”

Hiervan is het thema energieopwekking en energiebesparing verreweg het populairst. Het aantal energiecoöperaties is de laatste jaren enorm gegroeid en deels geprofessionaliseerd. De energiecoöperaties hebben zich op tal van platforms (regionaal en nationaal) georganiseerd. Deze platforms bieden in meer of mindere mate vormen van ondersteuning aan lopende en startende energiecollectieven.

INSPIRATIE EN KENNISDELING

In de gesprekken met enkele duurzame dorpsinitiatieven ontstaat het beeld dat kennisdeling tussen dorpen onderling nogal eens een incidenteel karakter heeft. Uit onze ervaringen blijkt wel dat burgerinitiatieven van elkaar willen leren. Dat blijkt ook uit de ervaringen die gedeeld werden tijdens de twee expertmeetings die in het voorjaar van 2014 vanuit IndeKern werden georganiseerd. Het aanbod voor kennisdeling en inspiratie is nog volop in ontwikkeling. Er ontstaan nu allerlei vormen van regionale en landelijke netwerken. Maar we zien vanuit IndeKern dat veel netwerken en kennisdelingsactiviteiten vooral nog gericht zijn op overheden en professionals.

Wat dat betreft is Google nog wel de beste databank voor duurzame initiatieven. Voor de verdere uitvoering zoeken veel initiatieven hun eigen weg. Dit is ook wel kenmerkend voor een groot aantal burgerinitiatieven. Ze zoeken liever naar hun eigen vorm dan dat ze een ander initiatief als blauwdruk hanteren.

Een voorbeeld van een lokaal energie-initiatief in Friesland is kenmerkend voor deze eigenwijze wijze. Via Google kwam men bij een initiatief in Deventer uit waarvan ze, na mailcontact, de statuten als inspiratie hebben gebruikt. Dezelfde vraag is niet aan bijvoorbeeld Netwerk Duurzame Dorpen of HIER opgewekt gesteld, die toch ook voldoende toegang tot voorbeeldstatuten hebben. Inspiratie voor andere activiteiten binnen lokale energie-initiatieven komen weer van het lokale Transition Towns netwerk.

Ook via de krant en tv wordt veel inspiratie opgehaald. Het succes van de dorpsmolen in Reduzum leidde tot veel lokale maar ook landelijke aandacht voor het opstarten van lokale duurzame projecten. Hetzelfde geldt voor een initiatief zoals Nieuwleusen Synergie, dat landelijke belangstelling heeft gekregen na publicaties hierover in kranten en rapporten van onder andere Movisie. Ook landelijke bijeenkomsten en prijsvragen/wedstrijden zoals de jaarlijkse Conferentie HIER opgewekt en de Dorpsvernieuwingsprijs, waar duurzaam dorp Hoonhorst in 2015 tot winnaar werd gekozen) zorgen voor veel kennisuitwisseling en inspiratie.

Tegelijk lijken er ook kansen voor nieuwe vormen van kennisdeling. Uit de expertmeetings in 2014 kwam de suggestie van Communities of Practice, al dan niet via fysieke bijeenkomsten of via online toepassingen. Een werkwijze die overigens al actief toegepast wordt door Netwerk Duurzame Dorpen (NDD) en HIER opgewekt. Ook het door IndeKern opgestarte Twitteraccount kan op de nodige aandacht rekenen en voorziet blijkbaar in een behoefte. Een veronderstelling is dat we hiermee ook een doelgroep bereiken die niet (altijd)

naar bijeenkomsten komen. De veronderstelde behoefte naar online kennisdeling moet nog nader worden uitgewerkt.

VRAGEN

Veel initiatieven zitten in een ontwikkelingsfase die veel vragen oproepen. Deze vragen zijn te onderscheiden in drie types:

INHOUDELIJKE VRAGEN

Veel vragen van lokale duurzame initiatieven hebben te maken met ‘techniek’: “Welke vorm van energieopwekking levert het meeste rendement op?”, “Kan ik zelf stroom aan het net leveren?”, “Waar kunnen we het beste energie inkopen?” en “Waar moet onze dorpsstuin aan voldoen om biologisch te zijn?”

ORGANISATORISCHE VRAGEN

Andere vragen die gesteld worden zijn meer organisatorisch van aard: “Hoe regel ik financiering?”, “Welke organisatievorm is het meest geschikt voor mijn initiatief?”, “Hoe zorg ik voor draagvlak voor ons initiatief?”, “Welke verantwoordelijkheid hebben we als we mensen gaan uitbetalen (personeel)?” en “Hoe communiceren we over ons initiatief?”

ETHISCHE VRAGEN

Een misschien wat minder verwachte categorie zijn ethische vragen zoals: “Kan ik van iedereen in mijn dorp verlangen dat ze mee doen?”, “Mag iedereen zomaar meeprofiteren van de dingen die ons initiatief bereiken”, “Zorg ik niet voor broodroof door werk van professionals door vrijwilligers te laten doen?” en “Vallen er door ons initiatieven ontslagen bij de grote energiemaatschappijen?”

Als het gaat om de vragen die er bij de initiatieven spelen, is er een duidelijk onderscheid te maken tussen de vragen van startende initiatieven en die initiatieven die al langer meelopen. Netwerkactiviteiten dienen hier op afgestemd te worden. Een beginnend initiatief heeft vaak basale vragen over organisatievormen, financieringsmogelijkheden en dergelijke, terwijl doorontwikkelde initiatieven ook vragen hebben over het aannemen van personeel, landelijke wetgeving, overnemen van taken van de gemeente. Voor die laatste categorie komt ook belangenbehartiging en agendering op landelijk niveau om de hoek kijken als interessant punt van samenwerking.

Uit een gesprek met Jurgen van der Heijden, zowel professioneel als vrijwillig betrokken bij het reilen en zeilen van energie- en zorgcoöperaties in Nederland, blijkt dat veel van bovenstaande vragen zowel van toepassing zijn op energiecoöperaties als zorgcoöperaties. Volgens Jurgen zou het geen raar idee zijn om deze op het oog verschillende initiatieven ook te laten uitwisselen. Binnen het Netwerk Duurzame Dorpen gebeurt dat al, omdat ze de definitie van duurzaamheid heel breed hebben gekozen. Ook op lokaal niveau zien we vanuit onze inventarisatie dat de kruisbestuivingen er zijn. Initiatieven zoals Nieuwleusen Synergie, Dorpscoöperatie Nieuw-Dordrecht en Met elkaar voor Elkaar organiseren vanuit een breder kader activiteiten en projecten, niet alleen op zorg en welzijn of duurzaamheid, maar ook op het gebied van mobiliteit, wonen of onderwijs. Vaak komt dit voort uit een verdere doorontwikkeling door de initiatiefnemers (de denkers) die de lopende zaken hebben overgedragen aan de doeners.

PROVINCIAAL BELEID VERSCHILT PER PROVINCIE

Het provinciaal beleid ten aanzien van duurzaamheid verschilt per provincie. De ene provincie investeert al jaren in een Netwerk Duurzame Dorpen (Fryslân), de ander richt zich wel nadrukkelijk op burgerinitiatieven op dit thema (Overijssel, Groningen) en weer anderen richten zich vooral op initiatieven in bedrijfsleven (Noord-Holland) en minder op burgerinitiatieven. Daarbij komt nog eens kijken dat een aantal provincies zich vooral wil inzetten voor netwerkvorming in de eigen provincie, met eigen

PR. Alleen de Provincie Fryslân wijkt hier van af door ook de landelijke doorontwikkeling te financieren (tot 31 december 2015). Overigens beperkt de huidige regelgeving het oprichten van dorpsmolens omdat het beleid is gericht op clustering.

SPEELBAL OF SPELBEPALER

De energiecoöperaties vormen steeds meer een serieuze partij op het gebied van energielevering en opwekking. Ze worden daarmee een nadrukkelijke spelbepaler in de energietransitie. NLD Energie en De Unie zijn voorbeelden van

Woede om windmolenplan

Onnodige commotie * Schrik en woede bewoners * Helderse initiatiefnemer trekt project in * Plan voor zes turbines tussen Groote Keeten en 't Zand

Martijn Gijsbertsen
m.gijsbertsen@landindevanambitie.nl

Callantsoog * Bewoners van de Helmweg, Noordschinkeldijk en Nieuweweg in buitengebied van Callantsoog zijn boos, omdat ze onnodig ongerust zijn gemaakt door de Helderse coöperatieve windmolenvereniging De Eendragt.

„Wij zijn enorm geschrokken”, zegt Jack van Ham, die acht jaar geleden met zijn vrouw een boerderij aan de Nieuweweg overnam en compleet verbouwde tot een 'paleisje om oud te worden’.

„Twee turbines zouden op minder dan tweehonderd meter van onze boerderij komen. Als je dat plotseling hoort, word doodleuk je leven geruïneerd. Want wat moet je daar tegen ondernemen?”

Kormann legt zich ook niet zomaar neer bij de handelswijze van De Eendragt. „De hele omgeving is in rep en roer gebracht. Dat je een balletje in de lucht gooit, zonder te weten of het mag of het kan, is in mijn ogen zeer kwalijk.” De bewoners maken de kwestie ahangig bij provincie en gemeente Schagen om te voorkomen dat zoiets elders ook kan gebeuren.

regionale en landelijke bundeling van krachten. De grote vraag is hoe je door deze schaalvergroting ‘de mensen erbij houdt’. De kracht van deze initiatieven zit in het lokale draagvlak en de mogelijkheid van directe inspraak. Hoe groter, hoe minder herkenbaarheid en hoe meer als klant in plaats van coproductent. Hierdoor komt ook lokale draagvlak soms onder druk te staan. Energiecoöperaties noemen zich vaak burgerinitiatief, maar zijn soms eerder lokale ondernemingen met klanten.

ZELF HET WIEL UITVINDEN

Kenmerkend voor energiecoöperatie en andere duurzaamheidsinitiatieven is de behoefte om zelf het wiel uit te vinden. Hoewel er een sterke behoefte is aan kennisdeling halen veel initiatieven voldoening uit het zelf ontwikkelen van hun idee. Deels is dit ook noodzaak omdat lokaal maatwerk nodig is, maar vaak ook verschil van inzichten (bijvoorbeeld bij het definiëren van duurzaamheid). Een onafhankelijke partij die kennis bundelt en deelt kan hierin van belang zijn. Koplopers moeten daarbij een perspectief hebben om te (willen) delen.

Inzichten zorg en welzijn

KENNIS TOEGANKELIJK DELEN

Er is veel kennis aanwezig, maar komt in de meeste gevallen niet terecht bij de dorpen en buurten die deze kennis zoeken: Aan de ene kant is er kennis aanwezig bij kennisplatformen en organisaties, maar het gat tussen deze organisaties en de inwoners is vaak te groot. Men weet elkaar niet altijd op een vanzelfsprekende manier te vinden. Aan de andere kant is er veel kennis aanwezig bij de initiatieven zelf, de koplopers. Deze worden zo langzamerhand echter overvraagd.

Voor wat betreft de kennisdeling vanuit de ervaren initiatieven, de koplopers, is er het afgelopen jaar wel een en ander gaande. Op regionaal niveau zien we een ontwikkeling in regionale ‘platformen of netwerken’ voor zorginitiatieven. Vanuit IndeKern hebben we deze netwerken in beeld gebracht en contacten gelegd met deze netwerken. Bij hun is onderzocht of ze mee wilden gaan in een landelijke beweging, een landelijk platform. Hier werd in eerste instantie negatief op gereageerd. Men had het al druk genoeg met hun eigen werkzaamheden in de

regio en alles wat daar bij komt kijken. Ook wil men dicht bij de initiatieven van hun eigen regio blijven en niet ‘institutionaliseren’ op landelijk niveau. Met dit gegeven zijn wij vanuit IndeKern aan de slag gegaan op de manier zoals wij eigenlijk ook in de regio’s werken. Van onderop en aansluiten op de kracht die er al is, de juiste mensen aan één tafel weten ter krijgen met aansprekende thema’s. Die weg bleek aan te spreken, want op de bijeenkomst die we organiseerden op 2 oktober 2015 werd de behoefte aan een landelijke bundeling van krachten nadrukkelijk zichtbaar.

“Een jaar geleden waren we hier nog niet aan toe, maar nu is het tijd om de beweging landelijk zichtbaar te maken.”

Vrij vertaald was dit één van de meest interessante uitspraken op 2 oktober. Jan Sniijders van Austerlitz Zorg gaf daarmee aan dat, na eerdere pogingen in de afgelopen jaren, de tijd nu rijp is voor een meer georganiseerde landelijke beweging van zorgcoöperaties en dorpszorginitiatieven.

VOORLIGGENDE VELD, OF TOCH EEN GRIJS GEBIED?

Door alle veranderingen en bezuinigingen in de zorg aan de ene kant en de opkomst van burgerinitiatieven aan de andere kant, is er een verschuiving gaande tussen de formele en informele zorg. Er ontstaat een tussengebied waarin zowel betaalde professionals werken, als ook een steeds groter groeiende groep onbetaalde vrijwilligers, die zich middels een zorginitiatief samenvoegen en bereid zijn zorgtaken op zich te nemen. Taken, verantwoordelijkheden en financieringsstromen lijken door de nieuwe wet- en regelgeving niet altijd duidelijk. Zorginitiatieven zitten vaak in gevecht met lokale overheden en zorginstanties. Initiatieven werken echt vanuit hun buurt of dorp en kijken voor oplossingen dan ook erg lokaal en heel breed naar hun buurt als het gaat over zorg, welzijn en welbevinden. Ze kijken meer naar preventie en mogelijkheden in het voorliggend veld. Denk aan sociale cohesie, sport, cultuur en natuur. Overheden en instanties daarentegen werken en denken nog steeds in hokjes en afdelingen en zoeken oplossingen nog altijd binnen de zorg- en welzijnsorganisaties zelf. Dit

sluit duidelijk niet op elkaar aan. Er lijken wel twee verschillende talen te worden gesproken. Het is erg lastig voor burgerinitiatieven om zowel financiën te verkrijgen als ook zeggenschap en eigenaarschap over een bepaald domein binnen de zorg. De opbrengsten van een zorginitiatief zijn (vaak) niet meetbaar in de klassieke termen. Ze zijn (nu nog) niet in cijfers, statistieken en geld om te zetten.

FASES ZORGINITIATIEVEN

- 1 Initiatieven maken de vraag in hun wijk zichtbaar door ze te bundelen in veelal kleinschalige en laagdrempelige activiteiten. Denk aan projecten op het gebied van ontmoeting, burenhulp, maaltijden en vervoer.
- 2 Initiatieven worden intermediair (makelaar) tussen zorgvraag en formeel en informeel aanbod (de dorpsondersteuners zijn daarvan een voorbeeld) en organiseren gezamenlijke activiteiten en ontmoetingen. Daarbij wordt vaak een sneeuwbaaleffect zichtbaar, waarbij steeds meer voorwaarden voor een vitale en zorgzame samenleving door bewoners georganiseerd worden.

- 3 Initiatieven gaan zelf zorgaanbod creëren (enkele zorgcoöperaties zijn daarvan een voorbeeld). Een verdere professionalisering van diensten op het gebied van bijvoorbeeld wijkverpleging en kleinschalige woonzorgvoorzieningen⁴.

De fases waarin zorginitiatieven te onderscheiden zijn volgen elkaar niet natuurlijk op. Fase drie is niet per sé een eindstadium van doorontwikkeling van de voorgaande fases.

HET GELIJK IN DE VERSCHILLEN

- Bundel kennis online: over financiering en fondsen, organisatievormen, methodieken, samenwerking met gemeente en zorgaanbieders, succesvolle en minder succesvolle voorbeelden, etc. Organiseer leerkringen (lerende netwerken) van dorpszorginitiatieven op lokaal of regionaal niveau.
- Niet alleen online actief: er is veel behoefte om elkaar te kunnen zien en te spreken; zowel lokaal, regionaal als landelijk. De landelijke beweging krijgt steeds meer vorm nu

⁴ De Koepel Zorgcoöperaties Zuid Nederland is opgericht om antwoord te geven op de vraagstukken waar zorgcoöperaties voor komen te staan als ze in onderhandeling moeten met professionals en zorgverzekeraars. In het verlengde daarvan ontstaat een beweging om te komen tot een landelijke helpdesk voor bewoners-zorginitiatieven.

meer dorpen en wijken initiatieven starten. Hoewel gekenmerkt door verscheidenheid en diversiteit is er de behoefte om de beweging in beeld te brengen, te bundelen. Initiatieven hebben behoefte om 'er

kennis mobiliseren en vooral vertrouwen in elkaar. Tegelijk vraagt de doorontwikkeling van dorpszorginitiatieven soms om stappen te zetten in de systeemwereld, bijvoorbeeld door samenwerking op bovenlokaal niveau

Bewoners willen zelf bepalen hoe de leefbaarheid van hun dorp of buurt er uit ziet. Ze komen zelf met ideeën om die leefbaarheid te versterken, organiseren zichzelf en maken gebruik van de krachten en talenten uit het dorp om hun doelen te realiseren. Ze willen de regie terug.

“ Bij de opzet van hun zorgcoöperatie hebben ze in Austerlitz dankbaar gebruik gemaakt van de ervaringen in Brabant.

bij te horen'. Om de beweging in beeld te krijgen, een gezicht te geven en gehoord te laten worden, moeten we op zoek naar het gelijk in de verschillen. De kracht van de dorpszorginitiatieven ligt in de lokale betrokkenheid: regie bij het dorp, lokale

(denk aan de Koepel Zorgcoöperaties Zuid Nederland). Ook als het gaat om noodzakelijke beïnvloeding van wet- en regelgeving is het zaak massa te tonen. Hoe borg je de eigenheid van onderop als je je bovenlokaal organiseert.

Omdat mensen zich niet meer herkennen in de organisatievorm van de grote instellingen en als reactie op de grootschaligheid en de daarmee gepaard gaande anonimiteit in de zorg, nemen steeds meer burgers het heft in eigen hand op het gebied van zorg en welzijn. Bewoners hebben behoefte aan zorg die aansluit bij hun leefgemeenschap, aan een herkenbaar gezicht en een toegankelijk aanspreekpunt. Vandaar dat steeds meer mensen de behoefte voelen om de zorg op een manier te organiseren die wel overeenkomt met hun dagelijkse praktijk (VKKL, 2014).

ZOEKEN NAAR ANTWOORDEN

Veel initiatieven zitten in een ontwikkelingsfase die veel vragen oproepen. Deze vragen zijn te onderscheiden in drie types:

- **INHOUDELIJKE VRAGEN ZOALS:**

“Wat verandert er nu precies in de zorg, wat wordt er van het dorp verwacht?” en “Voor welke onderwerpen moeten we waar zijn? Gemeente, zorgverzekeraar, thuis-hulporganisaties, welzijnsorganisaties?”

- **ORGANISATORISCHE VRAGEN ZOALS:**

“Hoe regel ik de financiering?”, “Welke organisatievorm is het meest geschikt voor mijn initiatief?” en “Hoe zorg ik voor draagvlak voor ons initiatief?”

- **ETHISCHE VRAGEN ZOALS:**

“Kunnen vrijwilligers verantwoord zorgtaken overnemen van professionals?”, “Kan de coöperatie met vrijwillige bestuurders de inzet van professionele zorginstellingen aansturen?”, “Kan ik van iedereen in mijn dorp verlangen dat ze mee doen?” en “Zorg ik niet voor broodroof door werk van professionals door vrijwilligers te laten doen?”

Daarnaast ontstaan vanuit de meer ervaren initiatieven vragen die een andere niveau raken. Ze lopen aan tegen beleid en regelgeving van de rijksoverheid (aanbesteding, Right to Challenge), zorgverzekeraars, etc. Ze krijgen te maken met allerlei vragen die samenhangen met een verdere professionalisering van hun initiatief.

Steeds meer zorgverzekeraars ontdekken de kracht van de burgerinitiatieven in de zorg. Univé experimenteert samen met coöperatie Texel Samen Beter met een Texel Polis. Achmea en MondenZorg Emmen combineren formele en informele zorg in een Naoberhuus en de Koepel Zorgcoöperaties Zuid Nederland heeft afspraken gemaakt met CZ over uitvoering van zorgtaken.

5

Conclusies

Onze ervaringen vanuit het project *IndeKern* hebben we vertaald richting een aantal conclusies per thema. Wij concludeerden naar aanleiding van de verkenningen en expertmeetings dat het ontwikkelen van nog een nieuw platform en/of website en kennisbank naast de bestaande initiatieven, geen zin heeft. Belangrijker is de beschikbaarheid van veel kennis en ervaring bij deze platforms te verbinden met elkaar en van daaruit te koppelen aan communicatie naar

de dorps- en buurtinitiatieven via onze kanalen. We constateren namelijk dat andere landelijke kennisplatforms juist de aansluiting, de directe verbinding met de dorpen missen. De LVKK en de provinciale VKK's zijn verenigingen, opgebouwd vanuit de lokale bewonersorganisaties. Door de uitwisseling van kennis en kunde vanuit de lokale initiatieven op te halen en terug te brengen, wordt de brede beweging rond duurzaamheid en zorg zichtbaar gemaakt en in zichzelf versterkt.

De opgave voor de komende periode is om horizontaal platforms en organisaties rond duurzaamheid en zorg met elkaar te verbinden en verticaal te zorgen dat lokale initiatieven van elkaar leren en er een gezamenlijke stem komt om wet- en regelgeving en landelijke structuren zo in te richten dat lokale initiatieven maximaal ontplooiingsruimte krijgen. De LVKK met de provinciale VKK's staan op het kruispunt van deze opgave en kunnen daarmee een wezenlijke rol vervullen om die opgave mee in te vullen.

Conclusies duurzaamheid

1. ER IS AL VEEL ENERGIE

Rondom het thema duurzaamheid zijn al veel organisaties en netwerken actief. De aandacht gaat daarbij vooral uit naar duurzame energieopwekking en -besparing. Maar ook op andere duurzame thema zoals hergebruik (bijvoorbeeld www.repaircafé.org), afval en voedselproductie (www.dagvandestadslandbouw.nl) zijn veel initiatieven of zelfs netwerken actief. In de steden zijn vooral de Transition Towns actief op deze brede definitie van duurzaamheid. In de bijlage vindt u een uitgebreidere maar niet volledige opsomming van netwerken.

2. NETWERK DUURZAME DORPEN MEER DAN EEN WEBSITE

Hoewel de naam anders suggereert lijkt de belangrijkste conclusie te zijn dat het Netwerk Duurzame Dorpen een waardevolle aanvulling is op het werk van de landelijke en provinciale Verenigingen van kleine kernen. Het netwerk bindt een breed scala aan bewonersinitiatieven die een rol spelen in het toekomstbestendig maken van deze kleine kernen. Het in Fryslân opgerichte Netwerk Duurzame Dorpen (www.netwerkduurzamedorpen.nl) is naast een

website vooral een bottom-up netwerk én manier van werken, die veel overeenkomsten vertoont met de manier van werken van de provinciale VKK's (www.lvkk.nl). De website is een middel om het netwerk zichtbaar te maken, te inspireren en informatie met elkaar te delen. De manier van werken, met inspiratiebijeenkomsten en thematische werkgroepen sluit aan bij de behoefte van dorpen om informatie te delen op regionaal en thematisch niveau. Deze werkwijze onderscheidt zich van de werkwijze van veel provinciale VKK's omdat ze leidt tot zelf-

sturende werkgroepen op thema die soms tot grote resultaten leiden: zie de Energiewerkplaat Fryslân, Zorg Lokaal of de campagne Ho! Net yn 'e Kliko!

3. STEUNPUNTEN ALS KENNISMAKELAAR EN AANJAGER

Een tweede aspect dat we kunnen leren van Netwerk Duurzame Dorpen is de functie die het vervult als aanjager van duurzame dorpsontwikkeling. De provinciale steunpunten fungeren als kennismakelaar en aanjager, zonder daarbij te pretenderen alle kennis zelf in huis te hebben. Ook zorgen ze er voor dat de lokale initiatieven hun eigenheid kunnen behouden. Een visie en werkwijze die overeenkomt met die van de provinciale VKK's. In 10 van de 12 provincies is een provinciale VKK actief, in inmiddels 7 van de 12 provincies is een steunpunt (of steunpunt in oprichting) vanuit het Netwerk Duurzame Dorpen. Deze steunpunten zijn ondergebracht bij de provinciale VKK's. Hoewel het opzetten van een steunpunt niet van vandaag op morgen gaat, zien we wel het belang van een dergelijk steunpunt. In de meest doorontwikkelde provincies Fryslân en (in mindere mate) Groningen zien we dat de steunpunten een steeds

belangrijkere functie krijgen in het bijeen brengen van kennispartners, het netwerk van dorpen en het stimuleren (van bewustwording) van nieuwe initiatieven. In de provincies waar een steunpunt in oprichting is, zien we dat de netwerken langzaam zichtbaar worden en dat de bewustwording inmiddels ook langzaam op gang komt.

4. STEUNPUNTEN KOMEN NIET VANZELF

Steunpunten ontstaan niet vanzelf, het is hard werken. Alle provinciale VKK's zijn afhankelijk van ondersteuning door provincies en eventueel projectsubsidies. Hoewel de manier van werken sterk overeenkomt met de manier van werken door de steunpunten, is duurzaamheid slechts een van de thema's die op het bordje van de provinciale VKK's komen. Om daadwerkelijk aandacht aan dit onderwerp te kunnen schenken, is het in de eerste plaats van belang dat het onderwerp in de jaarlijkse activiteitenplannen worden opgenomen en op die manier ook door de provincies worden goedgekeurd. Maar wil je echt het verschil maken, dan zijn meer (financiële) middelen noodzakelijk om echt serieus werk te kunnen maken van de rol als makelaar en aanjager.

- 1 Fryslân
- 2 Groningen
- 3 Drenthe
- 4 Overijssel (in oprichting)
- 5 Limburg (in oprichting)
- 6 Noord-Holland (in oprichting)
- 7 Zeeland (in oprichting)

Steunpunten Netwerk Duurzame Dorpen

5. ELKE STAP TELT

Johannes Lankester van het (inmiddels 158 dorpen tellende) Netwerk Duurzame Dorpen geeft aan dat dorpen soms heel klein beginnen, elke stap telt tenslotte, maar ook in staat zijn een grote beweging op gang te brengen. Enkele Friese dorpen hebben een eigen dorpsmolen die het dorp niet alleen van goedkopere stroom voorziet, maar waar vanuit de winst ook eigen leefbaarheidsprojecten gefinancierd worden. Het dorp maakt zo zijn eigen geld en beslist ook zelf waar het aan besteed wordt. De gezamenlijke energiecoöperaties in Noord-Nederland hebben inmiddels hun eigen energiebedrijf opgezet, NLD Energie.

Jurgen van de Heijden,

voorzitter Calorie Castricum:

“Energie is een belangrijke pijler, maar we willen ook verbreden naar bijvoorbeeld groen en zorg. Op die manier gebruiken we ons opgebouwde netwerk ook op een andere duurzame manier.”

Conclusies zorg en welzijn

1. LANDELIJKE BEWEGING BEWEEGT STEEDS MEER SAMEN

Gedurende het project was de beweging rond zorginitiatieven explosief aan het groeien. Pas aan het eind van het tweede jaar, ontstond op de landelijke bijeenkomst van 2 oktober het inzicht, de urgentie en de waarde om het gelijk in de verschillen te gaan zoeken en landelijk een beweging te vormen. Deze beweging is nu in gang gezet, begint herkenbare vormen aan te nemen en is de basis voor een landelijk platform en landelijke lobby.

2. KOPLOPERS OVERVRAAGD

Zorginitiatieven kunnen in alle stadia van hun ontwikkeling aanlopen tegen praktische vragen en moeilijkheden. Vragen als: ‘wat doe je wel of niet als vrijwilliger, hoe ver ga je? Je hebt een goed idee, maar dan? Hoe betrek je zoveel mogelijk mensen in je dorp of buurt en wat als mensen uitgesloten worden? Hoe inventariseer je de zorgbehoefte van je dorp of buurt en ontdek je de kansen?’ Momenteel worden de koplopers

op het gebied van zorginitiatieven overvraagd om hun kennis en ervaringen te delen met dorpen en buurten die in het proces achter hun aan komen. De vraag naar praktische kennisuitwisseling, maar ook inspiratie, blijkt groot.

3. WIE DOET EIGENLIJK WAT?

Door alle veranderingen en bezuinigingen in de zorg aan de ene kant en de opkomst van burgerinitiatieven aan de andere kant, is er een verschuiving gaande tussen de formele en informele zorg. Er ontstaat een grijs gebied waarin zowel betaalde professionals werken, als ook een steeds groter groeiende groep onbetaalde vrijwilligers, die zich middels een zorginitiatief samenvoegen en bereid zijn zorgtaken op zich te nemen. Taken, verantwoordelijkheden en financieringsstromen lijken door de nieuwe wet- en regelgeving niet altijd duidelijk. Uit deze innovatietafel kwam naar voren dat veel burgerinitiatieven in de praktijk veel vraagstukken en knelpunten tegenkomen met betrekking tot dit onderwerp.

4. RIGHT TO CHALLENGE

Binnen de Wmo is met de zogenaamde Right to Challenge een belangrijke uitbreiding geschapen voor bewoners om verantwoordelijkheid voor publieke diensten over te nemen, maar in de praktijk weten veel lokale initiatiefnemers niet hoe ze dit kunnen toepassen en zijn veel gemeenten niet eens bekend met deze uitdaging in de wet.

5. KNELLENDEN REGELGEVING

Verder lopen veel initiatieven vast in de huidige wet- en regelgeving. Op de PvdA-bijeenkomst van 24 november 2015 gaf staatssecretaris Van Rijn aan dat hij de ontwikkeling van zorgcoöperaties van zeer groot belang acht voor de toekomstige inrichting van de zorg. Hij is dan ook van mening dat wet- en regelgeving opnieuw vorm gegeven moet worden vanuit de invalshoek van bewonersinitiatieven. Reparatemaatregelen om de huidige wetgeving aan te passen, zijn wat hem betreft niet voldoende.

Concrete voorbeelden van regelknelpunten zijn onder andere benoemd op het Plattelandsparlement: vennootschapsbelasting (de Belastingdienst

vindt zorgcoöperaties vennootschapsbelastingplichtig die niet onder de uitzonderingen vallen, terwijl zorgverzekeraars, ook coöperaties, daar wel onder vallen), geen ANBI-status (ondanks het feit dat zorgcoöperaties geen winst beogen en deels afhankelijk zijn van giften, kunnen ze wettelijk geen ANBI-status krijgen omdat ze een coöperatie zijn), opstelling UWV (wisselende houding ten aanzien van vrijwillige inzet door mensen met een uitkering), administratieve belasting onder andere bij publieke verantwoording.

6. REGULIERE EXPLOITATIE INITIATIEVEN VAAK EEN PROBLEEM

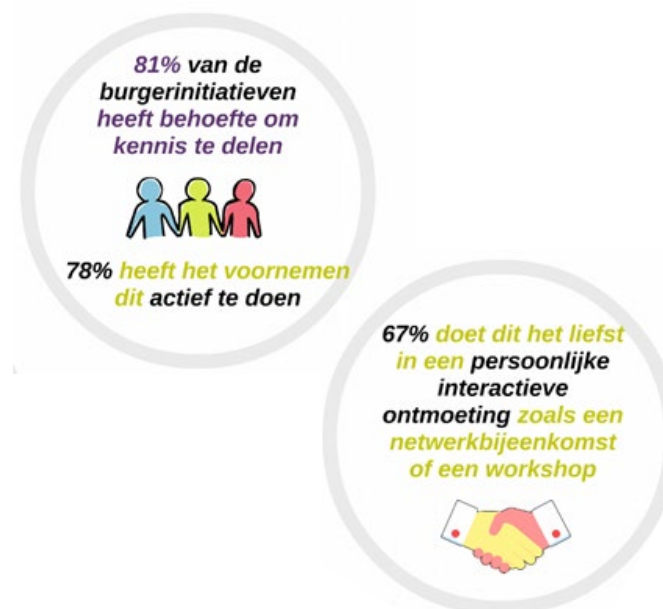
Bij de doorontwikkeling van bewonersinitiatieven in de zorg is een terugkerende vraag hoe deze initiatieven duurzaam gefinancierd kunnen worden. Er is vaak wel geld voor het opzetten van projecten of voor de aanschaf van middelen. Echter de reguliere kosten voor bijvoorbeeld het onderdak of terugkerende activiteiten lijken voor erg veel dorpen een lastig probleem. Een oplossing kan zitten in de 'Right to Challenge', maar deze kans in de wet is nog te onzichtbaar en onbekend, bij zowel gemeente als inwoner.

7. ZORGCOÖPERATIE, ANDERS NOG IETS?

Zorgcollectieven organiseren zich in verschillende rechtsvormen. Soms als coöperatie, vaak ook als een stichting of vereniging. Belangrijker dan de keuze van de rechtspersoon is vooral het vraagstuk van een blijvende verankering van het eigenaarschap (regie bij het dorp zelf).

8. ONLINE ÉN OFFLINE

Niet alleen online actief: er is veel behoefte om elkaar te kunnen zien en te spreken; zowel lokaal, regionaal als landelijk.

Onderzoek Vilans 2014/2015

Aanbevelingen

Vanuit het project *IndeKern* willen we de volgende aanbevelingen meegeven. In de eerste plaats aan het netwerk van landelijke en provinciale Verenigingen van Kleine Kernen. Daarnaast aan overheden en het netwerk dat betrokken is bij bewoners-initiatieven.

ROL VKK'S IN HET CREËREN VAN NETWERKEN

Welke rol de provinciale en landelijke verenigingen kunnen spelen in het bijeenbrengen en ondersteunen van netwerken op de thema's duurzaamheid en zorg en welzijn, maar eigenlijk ook breder op allerlei actuele leefbaarheidsthema's, is een van de hoofdvragen van *IndeKern*. We komen tot de volgende aanbevelingen voor de LVKK:

- 1 Investeer in een versterking van het Netwerk Duurzame Dorpen. Bij dit netwerk gaan digitale en fysieke netwerkvorming hand in hand. Met name regionale ontmoeting dient gestimuleerd te worden. Daarbij sluit het aan bij de werkwijze van provinciale Verenigingen van Kleine Kernen en waarborgt het de beweging van onderop.

- 2 Bovenstaande advies heeft niet alleen betrekking op de thema's 'zorg' en 'duurzaamheid'. Ook voor andere actuele thema's is versterking van het Netwerk Duurzame Dorpen gewenst.
- 3 Het Netwerk Duurzame Dorpen vraagt om een duurzaam businessmodel. Dit begint bij inbedding in de activiteitenplannen van provinciale VKK's, maar vraagt ook extra financiering vanuit provincies en aangaan van allianties met kennispartners.
- 4 Investeer in vergroting van haar netwerk-functie waar het gaat om het aanjagen van kennisontwikkeling en begeleiding.

Uit de ervaringen tot nu toe, uit gesprekken met bestaande netwerken die door LVKK en provinciale VKK's zijn opgezet en gesprekken met andere initiatiefnemers zoals HIER opgewekt, onderscheiden we grofweg vijf stappen in het bijeenbrengen van netwerken.

1 SIGNALEREN VAN THEMA'S

Het signaleren van actuele thema's of thema's die de komende jaren een rol gaan spelen. Hierin is een rol weggelegd voor zowel

de provinciale als landelijke vereniging voor kleine kernen. Bronnen zijn bijvoorbeeld: het landelijke of de regionale PlattelandsParlementen, het coördinatorenoverleg van de provinciale VKK's.

2 INITIATIEVEN IN BEELD

Het in beeld brengen van bestaande en in ontwikkeling zijnde initiatieven en algemene ontwikkelingen rondom de thema's. Het in beeld brengen vindt plaats via deskresearch, contacten met provinciale VKK's. Aandachtspunten zijn: reden van ontstaan, doelstelling, organisatievorm, vragen die er nog liggen. Waar inspiratie vandaan gehaald en welke netwerken?

3 VERBINDEN VAN KOPLOPERS

Op basis van de eerste inventarisatie kan een verbinding tot stand worden gebracht tussen koplopers onderling en tussen koplopers en kennispartners. Op basis van de geïnventariseerde vragen kan onderzocht worden waar kennis beschikbaar is voor beantwoording van deze vragen. Hieruit volgt een analyse van mogelijke kennispartners.

4 OPZETTEN KENNISDELING

Het thema en het netwerk wordt steeds duidelijker. Kennisdeling krijgt een permanent karakter. Steeds meer initiatieven en kennispartners haken aan. Doorontwikkeling van de kennisdelingsactiviteiten. Denk aan een nieuwsbrief, online campagne, bijeenkomsten (landelijk, regionaal, lokaal), kennisdossiers. Activiteiten gericht op: doorontwikkeling initiatieven, inspiratie, belangenbehartiging.

5 KENNISNETWERK ONDERHOUDEN

Het netwerk krijgt een permanent karakter. De rol voor LVKK gaat meer naar die van coördinator. provinciale VKK's faciliteren in een kennisknooppunt, maar is geen eigenaar. Op zoek naar 'eigenaren' van het netwerk: initiatiefnemers onderling of, zoals Netwerk Duurzame Dorpen werkt, met experts en voorzitters van de werkgroepen.

Met deze stappen als resultaat en de gesprekken die we tot nu toe gevoerd hebben, is het wellicht interessant om de positie van LVKK en provinciale VKK's eens op een andere manier te benoemen.

In vergelijking met andere landelijke platforms die gericht zijn op kennisdeling en ondersteuning van initiatieven, zou het netwerk van LVKK en provinciale VKK's, veelal zelfstandig opererende organisaties en met hun eigen financieringsbronnen, nog meer in de markt gezet kunnen worden als een landelijk en lokaal netwerk voor kennis én inspiratie. Een landelijke kennisnetwerk van circa 35 professionals, 100 vrijwilligers (bestuursleden) organisaties die lokale initiatieven in kleine kernen kunnen stimuleren en ondersteunen. Daaromheen zit nog een veel groter netwerk van vrijwilligers, actief in ruim 4000 dorps(huis)organisaties of als adviseur of procesbegeleider.

Een andere invalshoek is dat het hierboven beschreven netwerk niet specifiek gericht is op een thema maar juist alle facetten van leefbaarheid omvat. LVKK en provinciale VKK's zouden zich daarmee kunnen onderscheiden ten opzichte van een aantal andere netwerken, door actieve gemeenschappen niet alleen op specifieke thema's bijeen te brengen en integraal aan de leefbaarheid in kleine kernen te werken. Dorpen en gemeenschappen raken juist ook geïnspireerd

door hun diversiteit aan activiteiten. Dat brengt met zich mee dat LVKK en provinciale VKK's niet als enige kartrekker van deze netwerken kan zijn. LVKK en provinciale VKK's zullen op landelijk en regionaal niveau partnerschappen/allianties aan moeten gaan om de netwerken een duurzaam karakter te kunnen geven. Dit resulteert naar alle waarschijnlijkheid ook tot een uiteenlopend aanbod aan activiteiten die gericht zijn op kennisdeling. LVKK kan hierin agendasettend, faciliterend en verbindend optreden.

OVERHEDEN: GEEF DE RUIMTE EN FACILITEER

De overheid dient bij haar ondersteuning van bewonersinitiatief de regie ook werkelijk aan bewoners te laten. Het decentraliseren van verantwoordelijkheid kan niet alleen op uitvoeringsniveau; ook doelen en te behalen resultaten dienen hierbij decentraal gesteld te kunnen worden.

Landelijke overheid kan in haar regelgeving consequent ruimte scheppen voor individuele, innoverende, kleinschalige initiatieven en deze vanuit een positieve grondhouding tegemoet treden. Dit kan

bijvoorbeeld door in haar wet- en regelgeving op alle terreinen die de leefbaarheid raken, de Right to Challenge op te nemen.

SAMEN BOUWEN AAN EEN LANDELIJKE HELPDESK VOOR ZORGINITIATIEVEN

Organiseer en faciliteer een landelijke helpdesk voor dorpszorginitiatieven. Vanuit de Stadsdorpen in Amsterdam en Omzien naar Elkaar te Utrecht, is men bezig een helpdesk op te zetten. IndeKern is hierbij aangesloten en heeft de beweging landelijk op de kaart gezet tijdens onze bijeenkomst op 2 oktober 2015. Blijf als LVKK en provinciale VKK's, in samenwerking met LSA, voeding geven aan deze beweging. De koplopers (bewonersinitiatieven) binnen deze beweging en de beide bewonersorganisaties hebben elkaar gevonden, dat is positief en sterk. Samen op blijven trekken is een aanbeveling voor alle genoemde partijen, wil men de beweging landelijk verder brengen. Zowel organisatorisch, inhoudelijk en financieel. Maar ook om de belangrijkste waarde te waarborgen, namelijk: de helpdesk wordt opgezet vanuit de kracht van, voor en door de inwoners en hun initiatieven. Een landelijke beweging moet tevens

een sociale onderneming worden, van onderop georganiseerd, zodat het op termijn niet afhankelijk is van subsidies.

LERENDE NETWERKEN

De opgave voor de komende periode is om horizontaal platforms en organisaties met elkaar te verbinden en verticaal te zorgen dat lokale initiatieven van elkaar leren en een gezamenlijke stem van landelijke structuren zo in te richten dat lokale initiatieven maximaal ruimte krijgen. LVKK en provinciale VKK's staan op het kruispunt van deze opgave en kunnen daarmee een wezenlijke rol vervullen om die opgave mee in te vullen. Organiseer leerkringen (lerende netwerken) van dorpszorginitiatieven op lokaal of regionaal niveau. Hier is duidelijk een rol weggelegd voor de LVKK en de provinciale VKK's. Overheden bevelen wij aan om deze lerende netwerken financieel te (blijven) ondersteunen.

HET GELIJK IN DE VERSCHILLEN

De vele initiatieven bevelen wij aan om op landelijk niveau niet teveel de nadruk te (blijven) leggen op de verschillen onderling, het unieke,

het maatwerk. Ga gezamenlijk op zoek naar 'het gelijk in de verschillen', een herkenbaar 'gezicht' met een herkenbare boodschap. Formuleer gezamenlijke doelen. Vorm een stem! Op deze manier wordt de beweging van zorginitiatieven zichtbaar voor 'de rest van de wereld'. Niet alleen wordt je zichtbaar en vindbaar voor andere dorpen en buurten en kun je kennis beter delen en anderen inspireren, maar ook groeit de beweging op deze manier tot een serieuzere en bekende gesprekspartner in de zorg ten opzichte van instanties, zorgverzekeraars en overheden. Een landelijke herkenbare beweging zorgt ook voor de agendering van de behoeften en knelpunten van dorpszorginitiatieven ten behoeve van wet- en regelgeving. Je kunt dan denken aan een landelijke lobby. Wij adviseren de partijen rondom de huidige beweging van de helpdesk (Amsterdam en Utrecht, LVKK en LSA) ook in contact te blijven met de beweging van de Koepel Zorgcoöperaties Zuid Nederland. Zij zetten namelijk erg in op de beweging rond lobby voor wat betreft knelpunten bij zorgverzekeraars en in wet- en regelgeving. Dit kwam ook naar voren tijdens de landelijke ontmoeting op 2 oktober 2015 waar de kartrek-

kers van het platform ook bij aanwezig waren. De Koepel Zorgcoöperaties Zuid Nederland wil een speler zijn in aanbestedingen. Het platform stelt zich (op termijn) open voor andere dorpszorginitiatieven die ook mee willen doen in aanbestedingen voor de zorg.

INITIATIEF ONDERZOEKT INITIATIEF

Een aanbeveling richting beleidsmakers en opleidingsinstituten, maar ook aan de landelijke beweging zelf, is het opstellen van een landelijke onderzoeksagenda. Dit punt kwam naar voren tijdens de landelijke ontmoeting op 2 oktober 2015. Initiatieven zélf moeten de onderzoeksvragen formuleren. Zo is er momenteel een grote behoefte aan onderzoek naar effectiviteit en resultaat van dorpszorginitiatieven. Hoe kunnen we zichtbaar maken welke (sociale) winst deze initiatieven opleveren? Hierbij moet niet alleen aandacht voor de financiële winst. Onder andere Omzien naar Elkaar werkt momenteel regionaal al aan een onderzoeksagenda. Vanuit de (rijks)overheid zou ook gekeken kunnen worden of onderzoeksvragen opgenomen kunnen worden in bijvoorbeeld de Kennisagenda Krimp.

RIGHT TO CHALLENGE, OP VOLLE KRACHT VOORUIT!

Een aanbeveling met een groot uitroepteken, richting de overheid, is dat de 'Right to Challenge' veel zichtbaarder dient te worden voor zowel gemeenten als inwonersinitiatieven. Ook moeten er praktische handvatten komen voor beide partijen, om de kansen die er wel liggen in de wet, open te breken.

TOT SLOT

Met dit project heeft de Landelijke Vereniging Kleine Kernen zichtbaar gemaakt wat netwerkvorming kan toevoegen aan lokale bewonersinitiatieven. Het beeld is dat er een grote behoefte is om die netwerkvorming nu uit te bouwen, zeker op de door ons verkende domeinen van duurzaamheid en zorg. Wij constateren dat LVKK en provinciale VKK's vanuit hun kernopgave een volgende stap zouden moeten maken om de potenties van hun landelijk netwerk maximaal te benutten om lokale bewonersinitiatieven te versterken.

IndeKern • LVKK